

گلستان سعدی

ابو محمد شرف الدین مصلح بن عبداللہ

سعدی شیرازی

WWW.KitaboSunnat.com

سرشناسه: سعدی، مصلح بن عبدالله، - ۳۶۹۱ق.

عنوان و نام پدیدآورنده: گلستان سعدی / ابو محمد بن عبدالله سعدی شیرازی

مشخصات نشر: تهران، فرهنگ جامع، ۱۳۹۴

مشخصات ظاهری: ۱۶۸ صفحه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۱۴-۷۲-۷

وضعیت فهرست نویسی: فیفا

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۷ق

رده بندی کنگره: PIR۵۲۱۱۱۳۹۳ د

رده بندی دیوی: ۸ فا ۸/۸۳۱

شماره کتاب شمس: ۳۶۳۳۵۸۶

گلستان سعدی

ابو محمد مشرف الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی

* ناظر فنی چاپ: مهندس سعید هاشمی * ناشر: فرهنگ جامع *

* چاپ و صحافی: فراز اندیش سبز * انتشاراتی: ندائی *

* شمارگان: ۵۰۰ نسخه * نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۴ *

* شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۱۴-۷۲-۷ * حقوق چاپ و انتشار این کتاب محفوظ به ناشر است *

انتشارات فرهنگ جامع

تهران، میدان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان لبافی نژاد، بین خیابان فخررازی و

دانشگاه، نبش کوچه اسلامی، پلاک ۱۸۶، کد پستی: ۱۳۱۴۸۸۳۶۱۵

تلفن: ۶۶۴۰۰۱۷۸ - ۶۶۴۹۶۹۹۷

خرید آنلاین کتاب در: www.Book20.com

قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۸		مقدمه
۱۳		دیباچه
۲۲	 در سیرت پادشاهان	باب اول
۵۳	 در اخلاق درویشان	باب دوم
۷۹	 در فضیلت قناعت	باب سوم
۹۸	 در فواید خاموشی	باب چهارم
۱۰۴	 در عشق و جوانی	باب پنجم
۱۲۱	 در ضعف و پیری	باب ششم
۱۲۷	 در تأثیر تربیت	باب هفتم
۱۴۲	 در آداب صحبت	باب هشتم

به نام خداوند بخشنده مهربان

همه می دانند که شیخ سعدی شیرازی، گذشته از قصاید و غزلیات بی نظیری که از خود به یادگار گذاشته است، دو کتاب: یکی به نثر، موسوم به گلستان، و یکی به نظم، معروف به بوستان به نگارش آورده است؛ که شاید بتوان گفت، نه تنها در زبان فارسی، بلکه در هیچ زبانی از جهت فصاحت و بلاغت و روانی و زیبایی و دلربایی و حکمت و معرفت، مثل و مانند ندارد. من در مادر این جا این نیست که در ستایش آثار جاویدان شیخ اجل قلم فرسایی کنیم، چه، گمان داریم که برای ادای این وظیفه، قدرت بیانی مانند آنکه خود شیخ بزرگوار داشته است، باید و کسی که آن توانایی ندارد، دست بردنش به این کار نشاید.

غرض این است که در این سال، یعنی سال ۱۳۵۶ هـ.ق که هفتصد سال تمام از تاریخ تصنیف گلستان گذشته و بوستان هم آن یکی پیش از گلستان به نظم درآمده است، فارسی زبانان از ظهور این دو کتاب، که در تاریخ ادبیات ایران، بجز نظم کتاب شاهنامه فردوسی و مثنوی مولانا جلال الدین هیچ راهی به آن اهمیت نیست - شادی ها کنند و سرفرازی ها نمایند، والحق آن اندازه که در توانایی ایرانیان بود، کوتاهی نکردند و جناب آقای علی اصغر حکمت وزیر معارف دولت شاهنشاهی نیز از تشویق و مساعدت در این راه دریغ نفرمودند، و بخصوص از اینجانب، که خود را ریزه خوار توان نعمت بی دریغ سعدی می دانم، یعنی بهترین ساعت های عمر خود را در مصاحبت آن گانه سخنور پر معرفت گذرانیده ام، تقاضا کردند که به تهیه نسخه معتبری از گلستان، دست ببرم و سپس نسبت به بوستان، و اگر ممکن شود، برای آثار دیگر افصح المتکلمین همین وظیفه را انجام دهم.

اینجانب این وظیفه دلپذیر را به جان و دل بر عهده گرفتم و نسخه گلستان، در بهار این سال به شرحی که در دیباچه آن کتاب نگاشته ام، به پایان رسید و از چاپ درآمد.

اینک کتاب بوستان را برای ارادتمندان شیخ تحفه می آوریم و برای آگاهی، خاطر نشان می کنیم که در ترتیب این نسخه هم، تقریباً همان روش تنظیم گلستان را به کار برده ایم، با این تفاوت که چون بوستان مانند گلستان در دست و پای همه کس نیفتاده و

مقیّد به قیود شعری بوده است، کمتر دستخوش تحریف و تصرفات عمدی گردیده است. و به این واسطه، مجبور نبودیم یک نسخه را اصل و مبنی قرار دهیم و نسخه بدل ها از نسخه های مخصوص بر آن اختیار نماییم. نسخه های متعدد از قدیم و متوسط و جدید در پیش گذاشتیم و از سه چهار نسخه که کهنه تر از همه بودند، متابعت کردیم، و اختلافاتی را که قابل ذکر دانستیم، در ذیل صفحات آوردیم، و آنچه از ذوق و سلیقه خود تصرف جایز دانستیم، این بود که در نسخه های کهنه موجود آنچه را با ذوق خود موافق تر یافتیم، متن قرار دادیم و باقی را نسخه بدل کردیم؛ جز در جاهایی که مورد اتفاق یا اکثریت نسخه های کهنه معتبر بود که در آن موارد ذوق خود را حکم نساخته، از آن نسخه ها کاملاً متابعت نمودیم. سپس در مقابله با نسخه های درجه دوم اگر نکاتی درخور توجه یافتیم، با قید اینکه «در نسخه های متأخر چنین است» آنها را در حاشیه آوردیم و برای اینکه هیچ بحث و اهمّامی فروگذار نشده باشد، اختلافات قابل توجه را که در نسخه های چاپی درج شده نیز در حاشیه قید کردیم، و بعضی اشعار را که در بعضی نسخه های متأخر مشاهده می شود و در نسخه های کهنه نیست، با آنکه قریب به یقین است که الحاقی است، احتیاطاً حاشیه آوردیم که از میان نرود.

در یک مورد، در ترتیب اشعار جزئی تصرفی کرده ایم که امیدواریم تصرف نامعقول نباشد و آن در صفحه ۱۷ این کتاب است که پنج بیت اول صفحه (در این چاپ، چهار بیت آخر صفحه ۲۱۹ و بیت اول صفحه ۲۲۰) در نسخه های دیگر بعد از بیت یازدهم (بیت هفتم صفحه ۲۲۰) آمده، به عبارت دیگر، محلّ صحیح بیت، بند دوم صفحه و شش بیت بعد از آن را که هر دو قسمت به علامت ستاره ممتاز است تغییر داده ایم.^۱

تصرف دیگر که در چگونگی طبع کتاب کرده ایم، در عناوین است. چون بسیاری از جاها تنظیم کنندگان نسخه ها عنوان حکایت قرار داده اند، در صورتی که قصّه و حکایتی نیست، و در جاهای بسیار دیگر همین قدر که مطلب اندکی تغییر می کند، لازم دانسته اند عنوان ها درست کنند از قبیل «گفتار در...» یا «در این معنی...» یا «وله ایضاً» و امثال آنها. پس چون نه نسخه ها درین عناوین متفقند و نه می توان دانست که شیخ سعدی خود چه عنوان ها کرده بوده است، و شاید که اصلاً جز باب ها هیچ فصل و جدایی در مطالب معین نکرده است، بنابراین گذاشتیم که عناوین باب های ده گانه را به همان عبارات که شیخ در دیباچه کتاب نظم فرموده است اختیار کنیم، و در درون باب ها هر جا که حقیقتاً قصّه و داستانی است، حکایت عنوان کردیم و هر جا داستان نیست و مطلب تغییر می کند،

عنوانی اختیار ننموده، به وسیله ستاره مطالب را از یکدیگر جدا ساختیم.

در اینجا به مناسبت آگاهی می‌دهیم که در هیچ یک از نسخه‌های کهنه اسم «بوستان» برای این کتاب دیده نمی‌شود و همه آن را «سعدی نامه» می‌نامند، چنان که گویی شیخ اجل خود اسمی برای این کتاب اختیار ننموده و به این جهت نسخه کنندگان قدیم آن را «سعدی نامه» نامیده‌اند؛ پس از آن اهل ذوق اسم «بوستان» را به قرینه «گلستان» برای این کتاب اختیار کرده‌اند، و چندان بی‌مناسبت هم نبوده است.

اما نسخه‌هایی که برای تهیه و تنظیم این کتاب در اختیار ما بوده، بسیار و از آن جمله است:

نسخه متعلق به لرد گرینوی که در موزه انگلستان عکس برداری شده و تاریخ کتابت آن سال ۷۲۰ هجری است و همان است که نسخه گلستان را نیز همراه دارد و در تنظیم آن کتاب هم مورد استفاده بوده است. این نسخه که به خط نسخ خوانا نوشته شده، با اینکه از اشتباه کتابتی خالی نیست، نه کمالات و بی‌عیب و در نهایت اعتبار و صحت است و محل اعتنای تام ما بوده است.

کلیات متعلق به دانشمند محترم، آقای دکتر محمدحسین لقمان ادهم (لقمان الدوله) که متضمن قسمتی از غزلیات و تقریباً دو نوبت بوستان است. این نسخه در رمضان ۷۱۸ به خط نسخ کتابت شده و کاتب در پایان ملاحظات تفسیری کرده که از روی نسخه اصلی خط شیخ سعدی استنساخ نموده و هر چند اشتباهات کتابتی آن بیشتر از نسخه لندن است، چون قدیمی‌ترین نسخه‌ای است که ما بدان دسترسی یافته‌ایم و کاتب آن یقیناً زمان شیخ اجل را درک کرده است، در آن مقدار از کلیات که شامل ارزش و اعتباری بسزا دارد. نسخه کتابخانه هند انگلستان که در لندن عکس برداری شده، در تاریخ کتاب آن ۷۲۸ هجری است. اوراق بوستان آن تمام و اعتبار آن نیز مورد توجه است و بوستان نیز همراه این نسخه بوده و از آن استفاده کرده‌ایم.

کلیات سعدی متعلق به کتابخانه دانشمند محترم آقای حاج حسین آفاسی که تاریخ کتابتش معلوم نیست، ولی سبک تحریر و طرز تدوین غزلیات می‌نماید که در حدود نیمه سده هشتم نوشته شده و نسخه‌ای است قدیمی و معتبر. در موقع تنظیم گلستان نیز این نسخه مورد استفاده ما بوده و شرمندگی که اظهار امتنان از مساعدت‌های ایشان در آن موقع از قلم افتاد و در عوض، وظیفه خود می‌دانیم که از اقدام معارف پرورانه بزرگی که اخیراً نموده و کتابخانه نفیس خود را که شامل چهل هزار جلد کتاب گرانبها می‌باشد، برای استفاده عامه وقف کرده‌اند، یاد کرده، طالبان دانش را به بشارت این جوانمردی

مسرور سازیم.

کلیات آقای حاج عبدالحسین بحرانی که به وسیله وزارت معارف به آرامگاه سعدی اهدا کرده‌اند. تاریخ کتابت آن معلوم نیست، ولی از قراین برمی‌آید که در اواخر سده هشتم نوشته شده. این نسخه، گلستان را مطلقاً ندارد و از بوستان هم که مورد استفاده و مراجعه بوده چنین برمی‌آید که بعضی حکایات و اشعار را عمداً حذف کرده‌اند.

کلیات آقای صادق انصاری عضو وزارت معارف که در ۷۹۴ هجری کتابت یافته و در اینجا لازم است به این نکته اشاره شود که بوستان این نسخه صحیح‌تر از گلستان بود و بیشتر مورد استفاده واقع گشت.

کلیات آقای مجدالدین نصیری که نسبت به آن در مقدمه گلستان اظهار نظر شده است. این نسخه‌ها که برشمردیم در سده هشتم نوشته شده و غیر از اینها نسخه‌هایی دیگر در اختیار ما است که بخیار و صحت آنها نیز قابل توجه و از آن جمله است: کلیات خطی که ما از تاریخ کتابت آن «خیر الکلام» است (۹۲۳ هجری). کلیات خطی که در سال هجری نوشته شده است.

بوستان به خط سلطان محمد، کاتب. و این سه نسخه نیز از کتابخانه آقای حاج حسین آقاملک می‌باشد.

نسخه گراور شده بوستان به خط محمد مهدی معروف. گذشته از اینها، بیش از ده نسخه خطی را چاپی معتبر (چاپ تبریز و طهران و هندوستان) در دسترس ما بوده و در مواقع لازم از مراجعه و مطالعه آنها کوتاهی نشده است.

از مراجعه دقیق به این نسخه‌ها چنین استنباط می‌شود که در آغاز که شیخ اجل بوستان را سروده، نسخه‌هایی از آن استنساخ کرده‌اند، و انتشار یافته پس خود او در این کتاب تجدید نظر فرموده و بعضی اشعار و کلمات را تغییر و تبدیل داده است، و چنین می‌نماید که نسخه‌های قدیمی معتبر که در دست ماست (گذشته از اختلافات جزئی که از تصرفات کتاب است) از روی دو نسخه اصلی استنساخ شده، با فرض اینکه نسخه دومی بوستان پس از تجدید نظر شیخ بزرگوار انتشار یافته باشد، و نسخه لرد گرینوی و نسخه آقای دکتر لقمان ادهم نماینده این دو تحریر بوستان می‌توانند بود. و اگر آنها را اصل و در دو طرف قرار دهیم، بیشتر نسخه‌های دیگر، با یکی از این دو نسخه موافقت دارند. و این احتمال که اختلافات مهمی که در نسخه‌های بوستان دیده می‌شود، غالباً از تصرف خود شیخ باشد، این فکر را نیز تولید می‌کند که شاید در گلستان نیز چنین واقع شده و بعضی از

اختلافات که در نسخه‌های کهنه معتبر آن کتاب دیده می‌شود، به دست خود شیخ صورت گرفته باشد.

در خاتمه، با کمال مسرت اظهار می‌شود که در تهیه این نسخه نیز آقای حبیب یغمایی که در مقدمه گلستان شرح مساعی ایشان را متذکر شده‌ایم، با اینجانب دستیاری بسزا کرده و از تحمل هیچ گونه زحمت و اهمتامی در این راه دریغ ننمودند، و به علاوه، فهرست حکایات و اسامی اعلام و جدولی از لغات و جملات بوستان نیز تهیه نمودند که محض مزید فائده کتاب به آخر آن ملحق ساخته‌ایم.

امتنان اینجانب از آقای حبیب یغمایی و همچنین از معارف پرورانی که نسخه‌های گرانبهای خود را در اختیار ما گذاشتند و ما را به انجام این کار موفق کردند وظیفه‌ای است که با کمال خرسندی ادا می‌کنیم.

محمدعلی فروغی
دیماه ۱۳۰۶